

OKSANA BASARABA

WPISY INSTAGRAMOWE JAKO FORMA DZIENNIKA OSOBISTEGO (NA PRZYKŁADZIE TWÓRCZOŚCI JULII SLYVKI)

WSTĘP

Nowe media przyczyniły się do zrewolucjonizowania komunikacji, co pociągnęło za sobą liczne przemiany w kulturze, a zwłaszcza w literaturze. Marshall McLuhan w latach 60. ubiegłego wieku pisał o tym, że rozpoczyna się „wiek informacji”, w którym samo medium jest już przekazem: „The medium is the message”, a charakter środka komunikacji ma większy wpływ na odbiorcę niż sama przekazywana wiadomość¹. Punktem wyjścia dla podjętych w niniejszym artykule badań stała się refleksja na temat książki Vincenta Kaufmana *Dernières nouvelles du spectacle (Ce que les médias font à la littérature)* [Najnowsze wiadomości (Co media robią w literaturze)], gdzie autor stawia tezę, że w czasach nowych mediów literatura tradycyjna na trwale zmienia swoje oblicze². Kaufman posługuje się pojęciem pola literackiego i pisze o ewolucji w jego obrębie. Sztuka słowa, tak jak ją zwykle rozumiemy, zmienia się pod wpływem rozwoju mediów³, a owa zmiana polega nie tylko na tym, że media przejmują niektóre funkcje literatury, ale także literatura przechodzi do mediów⁴.

Mgr OKSANA BASARABA — doktorantka w Szkole Doktorskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w dyscyplinie literaturoznawstwo; adres do korespondencji — e-mail: oksanka2873@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1955-1462>.

¹ Marshall McLuhan, *Zrozumieć media. Przedłużenia człowieka*, przeł. Natalia Szczucka (Warszawa: Wydawnictwo WNT, 2004), 35.

² Tomasz SWOBODA, „Co media robią w literaturze”. Dostęp 14.03.2021. <https://www.dwu.tygodnik.com/artukul/7596-co-media-robia-literaturze.html>.

³ Vincent KAUFMANN, *Dernières nouvelles du spectacle (Ce que les médias font à la littérature)* (Paris : Seuil, 2017), 34.

⁴ Elżbieta WINIECKA, *Poszerzenie pola literackiego. Studia o literackości w Internecie* (Kraków: Universitas, 2020), 22.

Literatura powstająca przy udziale nowoczesnych narzędzi komunikacji bardzo często jest określana mianem e-literatury, literatury elektronicznej czy literatury cyfrowej⁵. W dyskursie naukowym trudno odnaleźć jednolitą jej definicję, co jest związane z szybkim rozwojem środowiska medialnego, który sprawia, że każdy badacz może zaproponować własną odpowiedź na pytanie, czym jest właściwie literatura elektroniczna. W proponowanych badaniach będę posługiwać się definicją Serge'a Bouchardona, który przedstawił zwięzłe i funkcjonalne określenie literatury cyfrowej. Według niego są to „wszystkie kreacje, które opierają się na napięciu między literackością a specyfiką mediów cyfrowych”⁶.

W 2021 r. ukazała się praca Elżbiety Winieckiej *Poszerzenie pola literackiego. Studia o literackości w Internecie*, w której autorka konstatuje określony w tytule proces, oznaczający zarazem przesunięcie granic literackości. Według Winieckiej „technologia informacyjna nie zubaża w żadnym razie gamy znaczeń tekstu literackiego, lecz zmienia jego charakter, poszerzając i modyfikując cechy, które można identyfikować jako literackie”⁷. Istotne jest to, jak specyficzne cechy medium zmieniają język, słowa, tekst, narrację, formę poetycką, a ostatecznie — jak przekształcają całą komunikację literacką z uwzględnieniem złożonego problemu autorstwa, roli czytelnika, podejmującego aktywność czytania, oraz procesualności powstawania i odbioru dzieła. Współczesna literatura nie tyle bowiem przechodzi kryzys, ile głęboką metamorfozę, spowodowaną rozwojem technologicznym. Winiecka podkreśla wyraźnie, że e-literatura nie ma ambicji zastąpienia literatury drukowanej, nie jest dla niej konkurencją ani jej następczynią, a nośniki cyfrowe nie zagrażają funkcjonalności i popularności książek⁸. Literatura drukowana pozostaje nośnikiem najpowszechniejszym, przyjaznym czytelnikom i zaspokajającym ich potrzeby. Technologie natomiast poszerzają pole sztuki literackiej. Częściowo oddziałują na kształt dzieł drukowanych, a przede wszystkim, otwierają przed twórcami i czytelnikami obszar nowych doświadczeń, które wcześniej, czyli przed erą digitalną, nie istniały. Zmieniają one dogłębnie świat ludzkiej wrażliwości i potrzeb, a także możliwości percepcyjne oraz sposoby uczestnictwa w kulturze⁹.

⁵ Urszula PAWLICKA, *Literatura cyfrowa. W stronę podejścia procesualnego*. (Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe KATEDRA, 2017), 13.

⁶ Serge BOUCHARDON, „Towards a Tension-Based Definition of Digital Literature”, *Journal of Creative Writing Studies* 2016, dostęp 14.04.2021, <https://pdfs.semanticscholar.org/2828/a92db14653022b82fbcc48065162c72d6e2e.pdf>

⁷ WINIECKA, *Poszerzenie pola literackiego*, 7.

⁸ Wymieniona publikacja jest bardziej popularna w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, natomiast wśród badaczy amerykańskich dominuje teza o możliwości zastąpienia i przeniesienia tekstów literackich do Sieci.

⁹ PAWLICKA, *Literatura cyfrowa*, 187.

Uważam, że szczególne miejsce dla badań relacji literatury i nowych mediów, a właściwie literackości w kontekście nowych mediów, stanowią platformy komunikacyjne takie, jak Facebook i Instagram. Postaram się pokazać, że Instagram może stanowić grunt dla rozwoju nowej formy twórczości literackiej, posługując się pewnymi paralelami wpisów instagramowych i gatunków autobiograficznych.

Autobiografia to opowieść o życiu jej autora, spisana przez niego samego i konstruowana dzięki (pre)narracyjnym dyspozycjom¹⁰. Dzięki niej powracają przeszłe doświadczenia, zostają „przepracowane” traumy i nieustannie modyfikowana jest narracyjna tożsamość piszącego podmiotu¹¹. Internet stał się miejscem, w którym pracujemy, wyszukujemy informacje oraz porozumiewamy się z innymi. Instagram jako serwis społecznościowy umożliwia użytkownikom auto-prezentację poprzez zamieszczenie zdjęć oraz tekstów (możliwe są również krótkie filmiki). Współczesny człowiek ma do wyboru szeroki repertuar możliwości konstruowania własnej tożsamości. Dzięki bogatym zasobom Sieci wchodzi on w rozmaite role i — jak stwierdza Elżbieta Budakowska — „staje się autorem tożsamości bez granic”¹². Jeszcze do niedawna anonimowość była niezwykle ważnym i cenionym elementem Internetu, pozwalała na kreowanie własnej osoby wedle upodobania, dawała poczucie wolności oraz swobody. Każdy miał możliwość zaprezentowania się w taki sposób, w jaki chciałby być odbierany. Aktualnie portale społecznościowe skłaniają swoich użytkowników do udostępniania jak największej ilości informacji dotyczących własnej sylwetki, co sprawia, że młodzi ludzie spędzają w Sieci długie godziny nad kreacją swojego wizerunku. Wpisy instagramowe, którymi będę się tu zajmować, mogą być więc w pewnym sensie odpowiednikiem tradycyjnych zapisków dziennikowych, oczywiście z uwzględnieniem różnic, które przedstawię w dalszych analizach.

Instagram może pochwalić się ponad miliardem stałych aktywnych użytkowników, którzy korzystają z tej platformy każdego miesiąca. W przeciwieństwie do Facebooka wymaga ona wykorzystania smartfona i mocno akcentuje oprawę wizualną wpisów, a jednocześnie jest to miejsce na skomplikowane edytowanie grafiki, lecz jedynie na wstawianie gotowych zdjęć. Instagram umożliwia dodawanie do zdjęć krótkiego tekstu (do 2000 tysięcy znaków). Najczęściej tekst ten dopełnia znaczenie zdjęcia, zawiera opis danego przeżycia lub refleksję na temat

¹⁰ Michel BEAUJOUR, „Autobiografia i autoportret”, przeł. Krystyna Palicka, w: *Autobiografia*, red. Małgorzata Czermińska (Gdańsk: słowo/obraz terytoria, 2009), 8.

¹¹ Jean STAROBINSKI, „Styl autobiografii”, przeł. Władysław Kwiatkowski, w: *Autobiografia*, red. Małgorzata Czermińska (Gdańsk: słowo/obraz terytoria, 2009), 86.

¹² Elżbieta BUDAKOWSKA, *Tożsamość bez granic. Współczesne wyzwania* (Warszawa: Uniwersytet Warszawski, 2005), 4.

tego, co zostało przedstawiane. Użytkownicy mogą komentować swoje codzienne życie, ważne dla nich wydarzenia, dzielić się doświadczeniami i przemyśleniami. W ten sposób wraz z funkcją zamieszczania zdjęć i pisania tekstu, Instagram daje również możliwość promocji siebie lub swoich działań. Dla wielu osób stał się on więc rodzajem pamiętnika, w którym próbują zapisywać to, co uważają za ważne. Już przy pobieżnym kontakcie z postami dostępnymi na omawianej platformie można stwierdzić pierwszą cechę upodabniającą wpis na Instagramie do zapisów dziennikowych – jest nią uporządkowanie chronologiczne, bo data pod każdym postem pojawia się automatycznie. Datowanie pozwala nadać zapiskom cech linearności¹³ przeciwstawiającej się fragmentaryczności i nieciągłości, które Philippe Lejeune określa jako naczelnne cechy notatek z dziennika. Francuski badacz twórczości pamiętnikarskiej wyszczególnia dwa sposoby prowadzenia zapisków: w jednym zeszyte lub agendzie oraz na luźnych kartkach. Do tego drugiego rozwiązania wydaje się nawiązywać formuła Instagramu, a ciekawym przykładem może tu posłużyć twórczość Julii Slyvki.

Julia Slyvka, filolog i pisarka, jest na Instagramie autorką bloga, który istnieje od 2016 r. Po dwóch latach prowadzenia personalnej strony autorka na prośbę czytelników wybrała wśród swoich wpisów najbardziej popularne teksty, opierając się przy tym na opinii zarówno osobistej, jak i czytelników (to znaczy uwzględniając dane statystyczne, które stanowią nierozłączny element współczesnych platform komunikacyjnych, takich jak liczba polubień i udostępnień oraz komentarze) i wydała je w postaci książki. Na tomik o objętości 220 stron, który ukazał się w listopadzie 2018 r., złożyło się około 100 wpisów. Sama blogerka nie określa konkretnie gatunku swoich tekstów, proponując swoim czytelnikom samodzielny wybór z szerokiego zestawu materiału: historii, online-esejów czy internet-noweli. Przedmiotem jej wpisów są wspomnienia z dzieciństwa, opowieści o rodzinie i rodzinnych tradycjach, o zainteresowaniach, studiach, macierzyństwie i przeżyciach osobistych, ale także refleksje o Bogu, miłości czy śmierci. Forma bloga często determinuje fragmentaryczny i hipertekstualny charakter opowieści. Każdy tekst z wydanego w formie papierowej zbioru jest osobny, chociaż jednocześnie powiązany z innymi, zakłada więc wiele sposobów czytania. Warto podkreślić, że książka, która powstała z fragmentów instagramowych została wyróżniona specjalną nagrodą na Book Forum Lviv 2019 i obecnie sprzedano już ponad 5000 egzemplarzy tej publikacji. Julia Slyvka zapoczątkowała wydawnictwo Astrum, które zajmuje się wydawaniem książek, a zwłaszcza tekstów powstających w Sieci. Autorka zaś nadal prowadzi blog oraz

¹³ Philippe LEJEUNE, „Koronka: dziennik jako seria datowanych śladów”, przeł. Magda i Paweł Rodakowie, *Pamiętnik Literacki* 97, nr 4 (2006): 19.

przygotowuje do druku kolejną książkę, która również powstaje z wcześniej opublikowanych wpisów instagramowych.

Mówiąc o twórczości J. Slyvki, warto zwrócić uwagę na specyficzny styl, którym posługuje się blogerka. Opublikowany tekst, według wymagań Instagramu, zawsze jest uzupełniony zdjęciem, które najczęściej jest dobrane do jego treści.

Zdjęcia mają na celu przyciągnięcie uwagi czytelnika, zainteresowanie go, wywołanie pewnych skojarzeń lub refleksji oraz zachęcenie do przeczytania

Rys. 1. Przykładowe zdjęcie wpisu instagramowego J. Slyvki wraz z komentarzami internautów

tekstu. Dla wpisu instagramowego wyjątkowo ważne są dwa pierwsze zdania, ponieważ przeciętny użytkownik tego serwisu najczęściej czyta teksty z komórki, która w pewien sposób organizuje proces odbioru, wymagając od czytelnika dynamicznej interakcji. Wynika to z samego układu strony na instagramowej i kolejności pojawiania się poszczególnych elementów na ekranie. Najpierw pojawia się więc zdjęcie, w wierszu poniżej – przyciski „polubić/komentować/ udostępnić”, a w kolejnym wierszu niżej – kategoria „liczba polubień” (tzw. lajków). Dopiero potem można zobaczyć maksymalnie jedno lub dwa zdania tekstu (choć tutaj dużo zależy od ustawień czcionki na komórce). Jeżeli użytkownik zainteresuje się wpisem, musi wybrać opcję „więcej”, aby kontynuować czytanie ograniczonego limitem znaków tekstu. Po nim zaś na ekranie pojawiają się okienka komentarzy do postu.

Widok okna instagramowego dowodzi, że główną rolę w tego typu publikacjach odgrywa zdjęcie lub rysunek. Autor musi w takim razie dołożyć starań, żeby zainteresować czytelnika do przeczytania całości wpisu. Publikacje na Instagramie można porównać do pierwszej strony gazety, gdzie decydującą rolę ogrywa tytuł i przyciągające uwagę (często kontrowersyjne lub sensacyjne) zdjęcia. Wypada tu zauważyć, że Slyvka nie

Widok okna instagramowego dowodzi, że główną rolę w tego typu publikacjach odgrywa zdjęcie lub rysunek. Autor musi w takim razie dołożyć starań, żeby zainteresować czytelnika do przeczytania całości wpisu. Publikacje na Instagramie można porównać do pierwszej strony gazety, gdzie decydującą rolę ogrywa tytuł i przyciągające uwagę (często kontrowersyjne lub sensacyjne) zdjęcia. Wypada tu zauważyć, że Slyvka nie

nawiązuje do treści kontrowersyjnych lub skandalicznych, jednak jej celem pozostaje przykucie uwagi czytelnika.

Wpisy autorki mają charakter fragmentaryczny, w większości są podzielone na mniejsze zdania, których większość rozpoczyna się od małej litery i nowego akapitu oraz jest poprzedzone punktem. Jeżeli tekst ma formę dialogu, to punkt zastępuje myślnik. Trzeba przyznać, że takie teksty rzadko można spotkać w literaturze drukowanej, ponieważ brakuje im pewnej linearności, uporządkowania. Niebagatelne znaczenie mają zapewne także kwestie finansowe, gdyż taki podział i takie wyodrębnienie poszczególnych fraz w literaturze tradycyjnej znacząco powiększyłyby liczbę stron i skutkowałyby zwiększeniem kosztów druku, a zatem także ceny książki. Jeżeli jednak mówimy o Instagramie, taki podział jest optymalny z technicznego punktu widzenia. Aby to wyjaśnić, trzeba powrócić ponownie do narzędzia odbioru tekstu, którym jest telefon komórkowy¹⁴. Biorąc pod uwagę tę okoliczność, naturalne jest, że percepcja wpisów z komórki różni się od odbioru tekstu drukowanego. Wielka liczba funkcji telefonu sprawia, że łatwo o rozproszenie uwagi. Użytkownik zwykle wykonuje wiele czynności jednocześnie i ta jednoczesność jest założona w charakterystyce wiadomości przeznaczonych do odbioru za pośrednictwem telefonu. Podobnie jak wiele aplikacji telefonicznych funkcjonuje na zasadzie „działania w tle”, tak samo korzystanie z komórki odbywa się na zasadzie jednoczesnego wykonywania wielu czynności, ich przerywania i kontynuacji bez konieczności zamykania całego procesu. Zawieszenie czytania jest wręcz jakby wpisane w warunki korzystania z omawianego medium. W chwili rozproszenia uwagi odbiorcy ważne jest, żeby ułatwić mu szybki powrót do tekstu. Wobec tego jeszcze wyraźniej widać, jak trudnym wyzwaniem dla autora wpisów instagramowych jest utrzymanie zainteresowania czytelnika¹⁵. Podział tekstów Slynki na krótkie zdania, które zaczynają się z nowego akapitu i wprowadzone są punktem pozwala na łatwą nawigację po tekście i na szybkie odnalezienie momentu, w którym czytanie zostało przerwane.

Częstą praktyką obserwowaną na Instagramie, jak i na innych platformach społecznościowych, jest cytowanie. Dla autora wpisu to działanie ma potencjał promocyjny, ponieważ upowszechnienie tekstu lub jego części wśród grona

¹⁴ Instagram od początku swojego istnienia i po wykupieniu platformy przez Facebook pozostał narzędziem, którego aktywnie można używać tylko mając aplikację na komórce.

¹⁵ Każda komórka mieści wiele różnych aplikacji i narzędzi, które z jednej strony ułatwiają nam życie, a z drugiej rozpraszają uwagę. W czasie czytania tekstów ktoś może do nas zadzwonić, napisać wiadomość lub też może pojawić się wspomnienie, przypomnienie z kalendarza, wiadomość z aplikacji bankowych itd. Niestety nie da się czytać tekstów na Instagramie w trybie offline, ponieważ używanie aplikacji wymaga połączenia internetowego.

odbiorców innego użytkownika pozwala na lepszą i skuteczniejszą popularyzację bloga. Podział wpisu na segmenty ułatwia jego udostępnienie na przykład w postaci relacji na platformie. Do każdego tekstu omawianej tu autorki jest poza tym dopasowany hashtag, którego zadaniem jest umożliwienie automatycznej systematyzacji tekstów wokół konkretnego tematu, np. #*дiдо_старенький* czy #*дарка_друкарка*. Hashtagi są bardzo istotne dla Instagramu, ponieważ pozwalają na grupowanie i kategoryzowanie treści o podobnej tematyce, co ułatwia czytelnikom wyszukiwanie tekstów na stronie i powrót do ulubionych wpisów niezależnie od daty opublikowania. Ta okoliczność sprawia, że łatwe do wyodrębnienia fragmenty tekstów mogą być bez trudu wysegregowane według kryterium tematycznego i zacytowane. Dla Słyvky ułatwienie udostępniania i cytowania jej tekstów przez innych użytkowników jest elementem budowania grupy czytelniczej.

Nie sposób pominąć formy językowej omawianych wpisów. Słyvka zwykle posługuje się dialektem lokalnym, dbając o to, aby jej historia była jak najbardziej prawdopodobna. Jednocześnie, spisując swoje refleksje, wykorzystuje pisownię sprzed 1927 r. (tzw. skrypnykiwkę), ponieważ uważa, że ten sposób zapisu najlepiej odzwierciedla cechy języka ukraińskiego, a późniejsze zmiany zostały wprowadzane ze względu na ideologię sowiecką. W tym wyborze wariantu ortograficznego ujawniają się cechy, które w szczególny sposób definiują tożsamość autorki. Można więc uznać, że jest to efekt poszukiwania autentyczności i przywiązania do ukraińskich korzeni, promocja rodzimej kultury i języka ukraińskiego. Ze względu na fakt, że czytelnicy i obserwatorzy omawianego bloga różnią się wykształceniem i pochodzą z różnych części Ukrainy, wiele z tego, co Słyvka pisze i nagrywa w postaci relacji na żywo, ma znaczenie informacyjne.

Dla wielu badaczy literatura elektroniczna to literatura stworzona w Sieci, której nie da się przenieść do formatu drukowanej książki, ponieważ straci swoje najistotniejsze cechy¹⁶. Natomiast na przykładzie Słyvky możemy zobaczyć, że jest to całkiem możliwe. Należy jednak zauważyć, że zmiana nośnika przekazu wiąże się w tym wypadku z pewnymi zmianami formalnymi. Jeżeli Instagram, gdzie powstawały pierwotne teksty Słyvky, wymagał zdjęć i obrazów, na których głównie koncentrowała się uwaga odbiorców, ponieważ tekst był ukryty pod fotografią, a zatem pierwszy kontakt odbiorcy dotyczył obrazu, to już w opublikowanej książce autorka nie dodaje żadnej ilustracji, kierując tym samym pełną uwagę czytelników na kształt literacki nietypowych utworów. Natomiast zachowane zostają w książce tytuły historii oraz hashtagi, które jednoznacznie wskazują na oryginalne, facebookowo-instagramowe pochodzenie tekstów.

¹⁶ David ANTONIK, „Twórczość literacka w pejzażu medialnym. O społecznym życiu literatury”, *Teksty Drugie* nr 1 (2017): 67.

Jako materiał ilustracyjny dla obecnych badań wybrałam kilka tekstów Slyvki, które zostały opublikowane na Instagramie w grudniu 2020 r.

Pierwszy tekst to krótki dialog z babcią, do którego Slyvka dodaje różne osobiste rozmyślenia, jakby tworząc tło i określając najważniejszy moment utworu. Zarysowuje także okoliczności zaistnienia całej rozmowy. Można więc powiedzieć, że w dwóch syntetycznych zdaniach blogerka przedstawia prehistorię omówionej sytuacji oraz wyłuszcza jej znaczenie.

до мене завжди були високі (а часом аж надто) вимоги.

•

щодо усього.

•

великою мірою це пояснює оцей мій, хай поки що відносний, успіх. бо насправді це не успіх ані для мене, ані тим паче для рідних.

•

це норма.

•

і це ті вимоги, які тепер я ставлю собі самостійно.

Slyvka odwołuje się do wspomnień z dzieciństwa, zaznaczając, że zawsze rodzina miała wobec niej duże oczekiwania. Wymagania te zdawały się być zbyt wygórowane w odniesieniu do dziecka. Jednocześnie autorka konstatuje, że sukces, który osiągnęła teraz, jest skutkiem ciągłych wymagań i oczekiwań ze strony rodziny.

Dalsza część opowieści autorki świadczy o tym, że nie narzeka ona na rodzinę i nie próbuje zmienić przeszłości, a nawet odczuwa wielką wewnętrzną radość i satysfakcję, że bliscy jej ludzie doceniają jej pracę i są dumni z tego, co robi.

вчора увечері я знітилась і спочатку не змогла сказати жодного слова. просто стояла приголомшена і дивилась на бабу.

•

так склалось, що у моєму житті немає похвали.

•

тільки потім повільно та виразно я вимовила одне.

•

д я к у ю.

•

Кнопочка всередині мене віку Дарусі завжди так хотіла її почути.

Warto zauważyć, że tekst, który wydaje się wyrwany z kontekstu, nie jest kontynuacją jakichś poprzednich wpisów. Jest on krótką, bo składającą się z blisko 30 zdań, relacją z jednostkowego wydarzenia. Czasem zdania te mogą mieć tylko dwa słowa, ale mogą też być obszerne i przesycone dialektyzmami. Każda

kwestia oznaczana jest punktoem i zapisana od nowego akapitu. Wykorzystano także dodatkowe narzędzia kategoryzowania treści w postaci hashtagów. Na przykład hashtag *#баба_Богдана* oznacza, że wpis należy do grupy tekstów przedstawiających historie związane z babcią autorki. Trzeba tu wspomnieć, że babcia i dziadek są wyjątkowo ważnymi osobami w życiu autorki, o czym świadczy chociażby to, że właśnie im poświęcono większość tekstów. Przy tym autorka często odwołuje się do żartu i formy anegdotycznej, przybliżając postaci najważniejszych osób w jej życiu w sposób lekki i naturalny.

Я й не знала, шу ти така успішна, – сказала баба Богдана, коли подивилась інтерв'ю.

•
сама я їй його не показувала, встидалась.

•
думала, баба знову буде критикувати за льоки чи ще щось, тому й хотіла цього уникнути. не розповідала. погодьтесь, ми усі не дуже любимо щедру критику.

•
але ж *#баба_Богдана* прошарена, – прочитала пост, перейшла тишком-нишком у stories за лінком і вже за годину після публікації отак зрзумувала.

•
переважно ж баба щодо усього робить мені зауваження, а не складає дифірамби.

Repliki dziadków są zapisane dialektem, którym posługują się na co dzień przodkowie autorki. Jednocześnie inne części tekstu, takie na przykład jak odpowiedzi autorki są przedstawione przy użyciu współczesnego języka literackiego.

Innym wykorzystanym przez Slyvkę hashtagiem jest *#чуєш_коли_приїдеш_додому*, który jest zarazem tytułem wspomnianej wyżej książki, wydanej na podstawie wcześniejszych wpisów autorki na Instagramie. Również tu powraca temat wysokich wymagań stawianych blogerce przez rodzinę. Slyvka sugeruje, że łatwiej było jej usłyszeć pochwały dotyczące jej działalności literackiej ze strony czytelników niż ze strony najbliższej rodziny.

•
по факту у своєму житті я чую її тільки за письмо.

•
і тільки від своїх читачів.

•
(може, тому свого часу підсвідомо й вхопилась за це як за те, за що можна її почути. принаймні десь. хоч від когось).

•
бо вдома не те, що культу моєї книжки *#чуєш_коли_приїдеш_додому* немає, – про неї не прийнято зайвий раз говорити взагалі. хіба якщо хтось запитає.

•

презентація книжки у 2018 не була винятковою подією для моєї сім'ї в той час, коли сотні насправді чужих людей по всій країні чекали її впродовж кількох тижнів, ніби на свій день народження.

Warto zaznaczyć, że każdy tekst *Slyvki* jest zakończoną historią, w której można łatwo wyodrębnić wstęp, kulminację i — obowiązkowe w tej twórczości — podsumowanie lub morał. Dzięki podziałowi tekstu na krótkie części, który — jak zostało wspomniane — ułatwia odbiór tekstów, powrót do konkretnego wyrazu po przerwie w czytaniu oraz kopiowanie i udostępnianie ulubionej części, czytelnik ma również po prostu możliwość spowolnienia procesu lektury i zastanowienia się nad każdym zdaniem utworu.

Kolejny przykład z bloga autorki składa się z trzech wpisów, stanowiących trzy części tej samej historii. Jej tematem jest śmierć pradziadka, któremu poświęcono znaczną część tekstów bloga. Wpisy zostały opatrzone jednoczącym tytułem *Останнє слово* [Ostatnie słowo]. W dwóch spośród wymienionych tekstów autorka opisuje ostatnie spotkanie z pradziadkiem oraz jego ostatnie wypowiedzi. Trzecia część ma zaś charakter podsumowania czy morału, stwierdzającego, że należy pamiętać, aby zawsze zdążyć powiedzieć i zrobić to, co najważniejsze, aby znaleźć czas dla najbliższych oraz aby zaplanować spotkania z tymi, którzy nas potrzebują. Autorka próbuje uwrażliwić swoich czytelników na główne wartości w życiu człowieka — spędzenie czasu z bliskimi, docenianie ich obecności.

Pierwszy wpis z tej serii pojawił się w dniu śmierci dziadka, po tym jak autorka na stronie napisała, że go zabrakło. Opublikowane teksty występują jako refleksje czy zbiór podsumowań, które charakteryzują dziadka, jego życiową postawę i styl bycia.

•

він завжди мав непристойно багато планів для свого віку!

•

він завжди казав, що треба зробити наступного року, а що - ще через рік, а що можна й ще потім.

Slyvka opisuje aktywność dziadka w życiu codziennym. Pomimo zaawansowanego wieku ciągle chciał pracować i angażować się w różne sprawy. Autorka podkreśla tu milczące wsparcie rodziny, która pięknie rozumiała i odczytywała, jak wielkie znaczenie dziadek przydawał pracy, a zwłaszcza pracy na roli. Wyśiłek utrzymywał go przy życiu i dawał nadzieję na dalszą egzystencję. Dziadek twierdził bowiem, że nie wykonał jeszcze wszystkich czekających go na ziemi zadań, że pozostało jeszcze tyle do zrobienia, że jego życie wciąż trwa.

- ми слухали все це чемно, мовчки схиливши голову, й тільки переглядалися один з одним, трохи скептично всміхаючись, бо, безперечно, добре розуміли його глибокий вік.

- але дідो старенький не зважав.

- він ніколи на то не гнівався і просто далі гуторив своє, ніби добре знав, - Бог ще пошле йому віку і його слово таки буде останнім.

Дуżą część wpisu stanowią wspomnienia z ostatniego spotkania, na którym dziadek powiedział, że jest już gotowy do pożegnania się ze światem. Autorka analizuje swoje zachowanie i emocje wywołane przez dziadkowe słowa o śmierci. Wchodząc we własne wspomnienia, dokonuje uogólnień i podsumowań, które przydają jej refleksjom uniwersalności.

тільки от по-справжньому п о ч у т и людину, навіть рідну, буває непросто, навіть якщо дуже її любиш. а особливо складно почути те, чого ми не хочемо чути або що чути зовсім не готові.

Slyvka wprowadza także elementy, które wywołują skojarzenia na zasadzie symbolicznej powtarzalności. Jednym z nich jest obraz sukienek babci, które należały do najcenniejszych przedmiotów pozostających w posiadaniu dziadka, a których samo wspomnienie sygnalizuje wejście w najbardziej intymny i osobisty świat staruszka.

посеред ночі, десь опівночі, пішов до великої хати.

- відімкнув шафу з бабиними сукенками.

- і заснув.

- ключі залишив в замку.

- ніби своє останнє для мене слово.

We wcześniejszych historiach autorka pisała już o tym, jak dużo znaczyły dla dziadka sukienki jego żony, o które dbał ponad 20 lat, a zwłaszcza sukienka ślubna. Szafa, w której były przechowywane te ubrania, była zawsze zamknięta i stanowiła swego rodzaju świętość. W tym kontekście otwarcie szafy przez dziadka w noc przed jego śmiercią nabiera symbolicznego znaczenia, oznacza wypełnienie powołania i przekazanie dziedzictwa domownikom.

Autorka dzieli się z czytelnikami własnym doświadczeniem i przeżywaniem straty, przekształcając osobiste wspomnienia w bardziej ogólną refleksję nad tym, jak należy traktować swoich bliskich.

Teksty *Slyvki*, jak już wspomniano, powstają jako dziennik. Uwidacznia się to w ten sposób, że wpisy przedstawiają codzienność autorki, refleksje, mniejsze i większe przeżycia, pojawiają się nieregularnie i stanowią niejako odrębne elementy mozaiki, na których jest przedstawione życie piszącej. Philippe Lejeune w swoich rozważaniach na temat dokumentów osobistych zaznacza, że dziennik charakteryzuje się między innymi powtarzalnością tematów. Jak twierdzi badacz, dziennik jest „metodyczny, obsesyjny, pełen powtórzeń”¹⁷. Instagramowe zapiski *Slyvki*, nakierowane na dokumentowanie jej życia, z natury rzeczy zakładają schematyczność i powtórzenia. Można powiedzieć, że wpisy instagramowe *Slyvki* są układem przeplatających się notek, w których odsłania ona swoje „ja”. Poprzez teksty i zdjęcia odkrywa swoją tożsamość, ujawnia bliższe informacje na swój temat, a jej profil instagramowy staje się w ten sposób autoportretem. Można dostrzec w nim pełnowymiarową formułę dziennika ze względu na wykorzystane chwytły formalne, podobne do tych, które są wyznacznikami dziennika jako gatunku, lecz autorka wprowadza także elementy nowe. Instagram wnosi na przykład założenie obecności autora, z którym można w każdej chwili nawiązać kontakt poprzez komentarz albo wysłanie prywatnej wiadomości. Nowość ta jednak realizuje jednocześnie pierwotne założenie tradycyjnego dziennika, nieosiągalne w klasycznej wersji gatunku. Jak pisze Philippe Lejeune: „Żaden czytelnik zewnętrzny nie może go [dziennika – O. B.] czytać w ten sam sposób co autor, a tymczasem czyta się go właśnie po to, by poznać intymność autora”¹⁸.

Instagram, jak i dziennik, daje możliwość psychologicznego przepracowania wspomnień. Różnica względem dziennika tradycyjnego polega tylko na tym, że Instagram rejestruje zdarzenia w formie wizualnej, stanowiąc w ten sposób ikonograficzny rezerwuar wspomnień z konkretnego dnia. Ze względu zaś na fakt, że system operacyjny platformy nawet rok czy dwa lata później automatycznie w powiadomieniach „przypomina” o obrazach wprowadzonych do zasobów, można Instagram nazwać również swoistym generatorem wspomnień. Podczas gdy dziennik wymaga zawsze uprzedniej intencji wspominającego autora, który podejmuje decyzję, aby na nowo odczytać historyczne zapisy.

Na tej podstawie można stwierdzić, że wpisy *Slyvki* są przykładem nowego podejścia do dziennika przy zachowaniu tej samej oryginalnej intencji. Postać tych zapisków i sposób ich oddziaływania różni się od klasycznych wypowiedzi

¹⁷ LEJEUNE, „Koronka: dziennik jako seria datowanych śladów”, 24.

¹⁸ Ibid., 25.

dziennikowych, lecz teksty te mogą być traktowane jako forma działalności literackiej, nastawionej na odzwierciedlenie i analizę własnej tożsamości.

Dziennik instagramowy wyróżnia przede wszystkim to, że jego autor ma szerokie opcje autoprezentacji. Można w nim kreować swój wizerunek, ukazując obraz najbardziej bliski rzeczywistości, lecz można także odsłaniać tylko odrębne fragmenty życia autora lub nawet ukrywać go pod postacią fikcyjną i tworzyć zupełnie nową tożsamość. Poza tym trzeba odnotować wyraziste nastawienie na odbiorcę, który w przypadku profilu instagramowego jest zawsze obecny „tu i teraz”, a jego opinia odgrywa wielką rolę w dalszych wyborach autora. Ciekawą cechą takiego nowego dziennika jest element oceny za pomocą „lajków”/„polubień”. W taki sposób czytelnicy najczęściej wyrażają swoją reakcję na opublikowany tekst. Również tutaj można dodać możliwość zapisania postów do własnej kolekcji. (Instagram ma funkcję tworzenia kolekcji ulubionych wpisów, która aktywizuje się po wybraniu przycisku „zapisz” i powoduje, że wpis zostanie utrwalony w odrębnym folderze).

Bliskość autora i czytelnika odzwierciedla najwyraźniej obecność komentarzy. Zawierają one refleksje czytelników na zamieszczony wpis, który może dotyczyć tak tematyki, jak i stylu. Komentarze to dla osoby piszącej jeden ze sposobów nawiązania kontaktu z czytelnikiem, próba dowiedzenia się, co myśli on na temat wpisu, jakie ma doświadczenie, przeżycia. Im więcej komentarzy, świadczących o zainteresowaniu wpisem, tym częściej pojawia się on w Aktualnościach czytelnika¹⁹.

Kolejnym ważnym aspektem wpisu instagramowego jest możliwość natychmiastowej dyskusji z autorem w komentarzach albo wiadomościach prywatnych. Prowadzenie strony na Instagramie daje autorom możliwość przybliżenia się do czytelników, a więc poznania nie tylko opinii profesjonalnych krytyków, do których wcześniej ograniczało się grono osób publikujących opinie o tekstach literackich w przestrzeni publicznej, ale także i zwykłych ludzi, którzy teraz, w czasie nowych mediów, są na różne sposoby zachęceni do zaangażowania i wyrażenia swojego zdania. Można nawet zaryzykować stwierdzenie, że dla pisarza, który publikuje w mediach społecznościowych, ważniejsza jest ocena publiczności niż krytyków literackich. Autor za pomocą komentarzy ma możliwość poznawania tego, co jest aktualne dla grona jego odbiorców, ponieważ obecność w mediach wymaga od niego bycia „tu i teraz”, śledzenia aktualnych informacji, wyrażania swojej postawy wobec różnych sytuacji. Często jest także tak, że to czytelnik wręcz wymaga od autora zajęcia konkretnej postawy, wyrażenia opinii

¹⁹ Aktualności – to ciągle aktualizowana na Facebooku lista zdarzeń, która jest wyświetlana pośrodku strony głównej użytkownika. W Aktualnościach, zgodnie ze specyfiką Facebooka, pojawiają się dodane zdjęcia, filmiki, zmiany statusów, informacji o aktywnościach innych użytkowników.

na ten czy inny temat. Twórca nie ma już możliwości pozostawiania w jakimś swoim prywatnym świecie, wyabstrahowania się od rzeczywistości lub pominięcia tego, co ważne dla jego odbiorców

Komunikacja poprzez wiadomości w trybie *direct* jest czymś w rodzaju prywatnej korespondencji z autorem. Jest jednak o wiele szybsza od korespondencji klasycznej, a również daje możliwość posługiwania się emotikonami dla wyrażenia swoich uczuć lub silniejszego podkreślenia konkretnych wątków wypowiedzi.

Trzeba także wspomnieć o możliwości rozpowszechnienia tekstów za pomocą funkcji udostępnienia, co często przyciąga nowych czytelników. Instagram ma bowiem możliwość przekazywania tekstów tylko w relacji na żywo (choć autor może nakładać ograniczenia na udostępnianie tekstów, a wtedy jedynym rozwiązaniem będzie robienie screenów i przekazywanie tekstów z oznaczaniem autora)²⁰.

Można powiedzieć, że wpisy instagramowe *Slyvki* stanowią sieć przeplatających się między sobą notek, w których autorka odsłania swoje „ja”. Jej Instagram staje się autoportretem, ale dostrzec w nim można również pełnowymiarową formułę dziennika: nie tylko ze względu na obecne w nim rozwiązania formalne, podobne do tych, które są wyznacznikami dziennika jako gatunku, lecz także, paradoksalnie, przede wszystkim ze względu na obecność i uchwytność autora właśnie. Jak bowiem pisze Philippe Lejeune: „Dziennik to koronka lub pajęczyna. Jest on najwyraźniej utkany z większej ilości pustego niż pełnego”²¹. Dalej francuski badacz tłumaczy, że widoczna na zewnątrz nieciągłość zapisków odsyła do *continuum*, które jest znane jedynie autorowi dziennika. Można zatem lapidarnie stwierdzić, iż wedle wykładni Lejeune’a istota dziennika mieści się w „pustych miejscach”, w tym, co nie jest zapisane, a co mogłoby wypełnić lukę między zapiskami²². Analiza wpisów instagramowych ukraińskiej blogerki, obejmujących te same tematy lub połączonych tymi samymi hashtagami, lecz za każdym razem dopełnianych przez nowe refleksje, pozwala dostrzec w nich cechę wymienioną przez francuskiego badacza. Rzeczywiście odsłaniają one miejsca niedopowiedziane i luki czasowe, które ciągle mogą być i są uzupełniane przez kolejne posty.

BIBLIOGRAFIA

ANTONIK, David. „Twórczość literacka w pejzażu medialnym. O społecznym życiu literatury”, *Teksty Drugie* nr 1 (2017): 56–78.

²⁰ Instagram i Facebook niestety nie mogą zapewnić autorom ochrony przed plagiatem. Zdarza się niejednokrotnie, że teksty są kopiowane bez wskazania autora.

²¹ LEJEUNE, „Koronka: dziennik jako seria datowanych śladów”, 23.

²² *Ibid.*, 26.

- BEAUJOUR, Michel. „Autobiografia i autoportret”. Przeł. Krystyna Palicka. W: *Autobiografia*, red. Małgorzata Czermińska, 98–125. Gdańsk: słowo/obraz terytoria, 2009.
- BOUCHARDON, Serge. „Towards a Tension-Based Definition of Digital Literature”. *Journal of Creative Writing Studies* 2016. Dostęp: 14.04.2021. <https://pdfs.semanticscholar.org/2828/a92db14653022b82fbcc48065162c72d6e2e.pdf>
- BUDAKOWSKA, Elżbieta. *Tożsamość bez granic. Współczesne wyzwania*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, 2005.
- KAUFMANN, Vincent. *Dernières nouvelles du spectacle (Ce que les médias font à la littérature)*. Paris : Seuil, 2017.
- LEJEUNE, Philippe. „Koronka: dziennik jako seria datowanych śladów”. Przeł. Magda i Paweł Rodakowie. *Pamiętnik Literacki* 97, nr 4 (2006): 17–27.
- MC LUHAN, Marshall. *Zrozumieć media. Przedłużenia człowieka*. Przeł. Natalia Szczucka. Warszawa: Wydawnictwo WNT, 2004.
- PAWLICKA, Urszula. *Literatura cyfrowa. W stronę podejścia procesualnego*. Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe KATEDRA, 2017.
- STAROBINSKI, Jean. „Styl autobiografii”. Przeł. Władysław Kwiatkowski. W: *Autobiografia*, red. Małgorzata Czermińska, 83–97. Gdańsk: słowo/obraz terytoria, 2009
- SLYVKA, Julia [Сливка, Юлія]. *My nikoly ne nabudemos' zi svoiyimy ridnymy [Ми ніколи не набудемось зі своїми рідними]*. Dostęp 14.07.2022. <https://www.instagram.com/p/CIx3Y1pBKo8/>.
- SLYVKA, Julia [Сливка, Юлія]. *YA y ne znala, shu ty taka uspushna [Я й не знала, шу ти така успішна]*. Dostęp 14.07.2022. <https://www.instagram.com/p/CH5cgswh4Uj/>.
- SWOBODA, Tomasz. *Co media robią w literaturze*. Dostęp 14.03.2021. <https://www.dwutygodnik.com/artukul/7596-co-media-robja-literaturze.html>.
- WINIECKA, Elżbieta. *Poszerzenie pola literackiego. Studia o literackości w Internecie*. Kraków: Universitas, 2020.

WPISY INSTAGRAMOWE JAKO FORMA DZIENNIKA OSOBISTEGO
(NA PRZYKŁADZIE TWÓRCZOŚCI JULII SLYVKI)

Streszczenie

Artykuł jest próbą przedstawienia postów instagramowych jako nowej formy dziennika osobistego. Szczególny nacisk położono na wyróżnienie takich cech dziennika, które są charakterystyczne także dla wpisów na Instagramie, oraz na ich analizę na przykładzie tekstów Julii Slyvki – młodej pisarki, doktora filologii i blogerki z Ukrainy. Zwrócono uwagę na historię i teorię autobiografii w procesie ewolucji dyskursu literaturoznawczego, który rozszerzał swój zakres dzięki uwzględnianiu coraz zasobniejszej biblioteki różnorodnej literatury dokumentu osobistego. Wskazano, że na zmiany w obrębie praktyk lekturowych niebagatelny wpływ miały nowe odmiany gatunków autobiograficznych, tworzonych w przestrzeni Internetu, a zwłaszcza na portalach społecznościowych. Literatura dokumentu osobistego w dużej części przeniosła się bowiem do Sieci, szczególnie w czasie pandemii, i zyskała nową formę, dlatego stanowi ciekawe pole zarówno dla badaczy, jak i samych twórców.

Słowa kluczowe: dziennik osobisty; Instagram; wpisy instagramowe; Julia Slyvka; tożsamość; autobiografia

INSTAGRAM POSTS AS A FORM OF A PERSONAL JOURNAL
(BASED ON THE EXAMPLE OF JULIA SLYVKA'S WORKS)

S u m m a r y

This article is an attempt to define Instagram posts as a new form of personal journal. In the study, particular emphasis was placed on distinguishing the features of a personal diary characteristic of Instagram entries, comparing them on the example of texts by Julia Slyvka — a young writer, PhD, blogger from Ukraine. Both the history and the theory of autobiography, along with the evolution of literary discourse, changed their face, they became richer, thanks to taking into account the increasingly richer library of diverse personal document literature. In addition, the changes in reading practices were significantly influenced by new varieties of autobiographical genres created in the Internet space, especially on social networks. The literature of the personal document has largely moved to the Internet, especially during the pandemic, has gained a new form (it has been made public) and therefore is an interesting field for both researchers and authors.

Keywords: personal journal; Instagram; Instagram posts; Julia Slyvka; identity; autobiography